

מקורות לשיעור בבית הרב קוק, אור לו' כסליו תשע"ו, פרשת ויצא

תפילת הדרך / הרב יצחק חי זאגא

- א. בראשית לב' – ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלוקים. ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלוקים זה ויקרא שם המקום שהוא מחנים. בראשית כג' – שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר. רש"י – ופגעו לי – לשון בקשה, כמו (רות א טז) אל תפגעי בי. רות א' טז' – ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך.. רות רבה ב' כב' – מהו אל תפגעי בי, אמרה לה לא תחטא עלי לא תסבין פגעיך מני, לעזבך לשוב מאחריך, מכל מקום דעתי להתגייר אלא מוטב על ידך ולא ע"י אחרת. מלבי"ם – במדרש.. ר"ל כי פגיעה משמש על ג' דברים: הריגה, ויפגע בו וימת, פגישה, ופגע ביריחו, תחנונים, ופגעו לי בעפרון. ולדעת המדרש תחנונים ופגישה ענינם א' שמבקש ומצפה שחברו יצא לקראתו ברצון לבבו למלא בקשתו, ולז"א שתפסה לשון פגיעה אם מענין הריגה שע"י שתעזוב אותה תמות מיתת הנפש, ועז"א לא תחטא עלי, אם מענין פגישה ותחנונים, ר"ל אל תחשוב שלבבי יפגעך בבקשה זאת ויהיה לבבי כלבבך ותסבון ר"ל תקח פגעך ממני.
- ב. בראשית כח' – ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום.. רש"י – ורבותינו פירשו לשון תפלה.. ולמדנו שתקן תפלת ערבית. ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין צא ב). רש"י חולין צא: – ויפגע במקום – כאדם הפוגע בחבירו שבא כנגדו ודרשינן ליה נמי לשון תפלה..
- ג. איוב לו' לב'-לג' – על כפים כסה אור ויצו עליה במפגיע. יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה. מלבי"ם – מפרש איך יהיה בעת שרוצה שירד המטר.. שאור העלעלקטרי והחום הנמצא באדים יעלה מהם ויתכסה מהם להיות על כפים.. למעלה מן העננים.. ויצו עליה במפגיע.. שיפגעו זה בזה ויתחברו.. יגד עליו רעו, שאז בהחלף אור העלעלקטרי מן האדים יתהוה הרעם והברק.. ודבר זה יגיד ויבשר שנשברו העבים וירד הגשם, ומצייר במליצתו כאילו אז יצא קול תרועה שהוא קול הרעם מקנה אף על עולה, התרועה עולה על.. סליחות – צו ישועתנו במפגיע ותשיב שבות אהלי תם..
- ד. עולת רא"ה א' תא' – "אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטא, לא תרוי ולא תחטא, וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא – זו תפלת הדרך" (ברכות כט:). כל הסתערות כחות והתחדשות מצב תוכל להביא הריסה לכחותינו המוסריים של האדם, וצריך הוא אז לשמור ביותר את מוסרו, שקנה לו בעמלו, בדעת וכשרון. על כן חובה מיוחדת היא להשמר מכעסנות, אפילו במקום המותר, שלא תחטא מתוך ההתרגשות, המביאה לאיבוד ציורי המוסר. וכן ההשתכרות, אפילו אם איננה באפן מנוול, עכ"פ מביאה התרגשות העלולה לאבד ציורי המוסר. ויותר מזה כל מצב חדש צריך שמירה, שעכ"פ מביא הוא ציורים חדשים והרגשות חדשות, וכמה אנשים נפחתה מדרגת מוסרם בחילוף מקומותיהם, וכשאתה יוצא לדרך תכין עצמך לקראת ההתרגשות של השתנות הציורים והתחדשותם על ידה, והמלך בקונך וצא, להמשיך עליך ציורי היראה ואהבת ד', בקביעת המוסר וטוב המדות הטהורות, גם במצב הנדידה של הדרך. וזאת היא עיקר יסוד תפלת הדרך, שעמה תבא השמירה המעולה – כי ד' ישמור את יראיו.
- ה. עולת רא"ה א' תח' – "ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו, כל שאינו מתפלל עם דמדומי חמה (ברכות כט:)." ראוי שהמציאות בכללה תעורר רגשי לב האדם להתפלל, בהתבוננות השגחת השי"ת ונפלאות חסדיו הנראים בזריחת השמש לעת תפלת שחרית, ובשקיעתה לעת תפלת המנחה, "ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים".." המספרים חכמתו וגדולתו של יוצר בראשית. וכיון שמתפלל לפי השעה שהמציאות בכללה מסכימה לה, אין תפלתו קבע, שאינה קבועה רק בנפשו לבדו ורגשותיה כי אם עוברת מהלאה לגבולו בהשקיפה על חסד ד' המלא את כל הארץ. אבל בהשע האדם עיניו מהופעת כבוד ד' המתגלה מתוך המציאות כולה.. הנה תפלתו היא קבע רק בנפשו לבדו, ודבר אין לה עם כלל הרגשת הוד המציאות, המספרת כבוד אל.
- ו. קובץ א' תרמז' – התפילה היא צריכה להיות כ"כ נובעת מקירות לב, עד שכל חיוב עושה אותה קבע. וזהו יסוד שיטת הסוברים שאין לתפילה עיקר מהתורה. על כן החלק המובחר ביחס לתפילה, היא תפילת ערבית, שגדלה הוא במה שהיא רשות, ותפילה נקיה מכל צד קבע נקראת פגיעה, ויפגע במקום, מדת יעקב, שבית תפילה יקרא בית אלוקיו לכל העמים, ביום אשר יהפך לכל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד'. ור"ת שפה ברורה ש"ב, גם בתמורה של א"ת ב"ש הם שב, ורק המקום מחליפים ולא הענין, כי ממזרח שמש עד מבאו גדול שם ד', וידעו ממערב את שם ד' וממזרח שמש את כבודו. כי יבא כנהר צר העוקר כל חיוב, רוח

ד' נוססה בו להרים את דגל הרשות הנבחר מכל, סוד קירוב הר סיני בלא מ"ת דוקא, הביאני אל בית היי"ן, זה סיני, ודגלו עלי אהבה, אהבה ממש, והעז כלול בראשי תיבות, והט"ל בסופם. אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ד' לאורך ימים, והאורך ימים ביסודו המוחלט הוא אהבה ועונג, שמתעלה מכל חובה והכרח.

ז. במדבר רבה ב' - אמר ר' אבהו מה ת"ל הביאני אל בית היי"ן וגו' למה"ד לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין.. ומצאו כולו חומץ בא לצאת.. ומצא חבית אי יין טוב, אמר חבית זו עומדת עלי כמלא אוצר, כך ברא הקב"ה שבעים אומות מכולם לא מצא הנייה אלא בישראל שנאמר הביאני אל בית היי"ן, ומנין שיין עולה ע', י' עשרה י' עשרה נ' חמשים הרי שבעים ומכולם ודגלו עלי אהבה רבי יהודה אומר הביאני אל בית היי"ן למרתף הגדול של יין זה סיני ולמדני משה תורה שהיא נדרשת מ"ט פנים ודגל"ו עלי אהבה. ישעיהו נט' - וייראו ממערב את שם ד' וממזרח שמש את כבודו, כי יבוא כנהר צר רוח ד' נוססה בו. ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ד'.. מצודת דוד - ולשבי פשע ביעקב - ר"ל גם אותם מבני יעקב שיצאו מן הכלל וישובו מפשעם גם להם יבוא המשיח ויגאלם. בראשית כח' - וידר יעקב.. אם יהיה ד' אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך.. ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלוקים. והאבן הזאת אשר שמתה מצבה יהיה בית אלוקים..